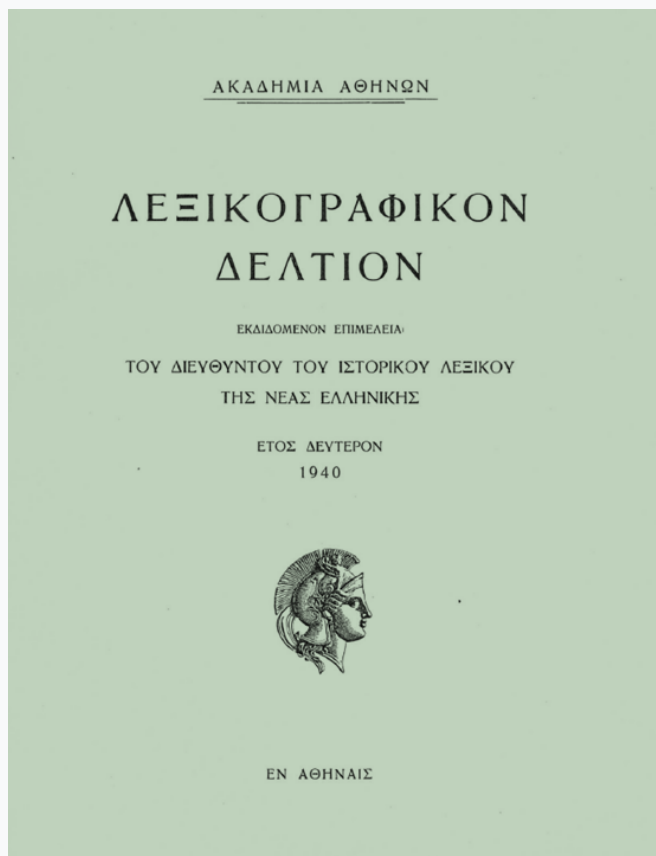

Lexicographic Bulletin

Vol 2 (1940)

Lexicographic Bulletin

Έτυμολογικά

Nikolaos Andriotis

doi: [10.12681/ld.39162](https://doi.org/10.12681/ld.39162)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ
ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΙ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΕΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
1940

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

<i>Α. Α. Παπαδοπούλου</i> Ἐπιφρήματα εἰς - α	σελ. 3 - 74
<i>Βασ. Φάβη</i> Μετάθεσις καὶ ἀντιμετάθεσις φθόγγων	» 75 - 122
<i>Δ. Γεωργακά</i> Ἐτυμολογικά καὶ σημασιολογικά	» 123 - 141
<i>Ν. Π. Ἀνδριώτη</i> Ἐτυμολογικά	» 142 - 157

Ἐξετυπώθη τῇ 28 Φεβρουαρίου 1941.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ

άλιμπερδίτσα

Τὸ οὐσιαστικὸν τοῦτο μαρτυρεῖται ἐκ Χίου ὡς χρησιμοποιούμενον εἰς τὸ ἐξῆς αἶνιγμα: *Φράγκος ἀξεβράκωτος μὲ τὴν ἀλιμπερδίτσα του τὴν κόκκινη γυρίζει καὶ σημαίνει τοῖς καμπάνες καὶ ξυπνᾷ τοὺς πεθαμένους*, ὑπαινισσόμενον τὸν πετεινόν. Ὁ συντάξας τὸ οἰκειὸν ἄρθρον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ βασιζόμενος εἰς τὴν σημασίαν τοῦ αἰνίγματος ἠρμήνευσε τὴν λέξιν ὡς «λοφίον κεφαλῆς» καὶ ἔχαρακτήρισεν αὐτὴν ὡς ἀγνώστου ἐτύμου. Βραδύτερον ὁ συνάδελφος Δ. Γεωργακάς ἐν Ἐθνημῶν 46 (1935) σ. 114 ἠρμήνευσε αὐτὴν ὡς σύνθετον ἐκ τοῦ ἐπιθ. ἀλλί (< Τουρκ. *al*) = κόκκινος καὶ τοῦ οὐσ. *μπερτίσα* ἢ, = κάλυμμα τῶν ὤμων, ὡς σημαίνουσαν δηλ. «κόκκινη μπερτίτσα». Μολονότι δὲ δὲν παρεῖδε τὴν μορφολογικὴν δυσκολίαν τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ἡ ἀποδοχὴ τοιαύτης συνθέσεως, ἦτοι οὐδετέρου ἐπιθέτου φέροντος καὶ πτωτικὴν κατάληξιν, μετὰ θηλυκοῦ οὐσιαστικοῦ, ἐν τούτοις ὑπετίμησε τὴν δυσκολίαν ταύτην, δεχθεὶς ὅτι κατὰ τὰς μετ' οὐδετέρων συντάξεις ἀλλί *φουστάνι*, ἀλλί *μπερτόνι* ἐλέχθη καὶ *ἀλλί *μπερτίτσα* καὶ ἐντεῦθεν ἐσχηματίσθη τὸ σύνθετον ἀλιμπερδίτσα, ἢ ὅτι αὐτὸς οὗτος ὁ Τουρκικὸς τύπος τῆς λέξεως *al*, ἄνευ καταλήξεως, συνετέθη μὲ τὸ οὐσ. *μπερτίτσα*, κατόπιν δὲ ἀνεπτύχθη τὸ *ι* παρὰ *λ*. Ἐς σημειωθῆ ὅτι τὸ ἀπλοῦν ἐπίθετον ἀλλί = κόκκινος, ὅπως ὁμολογεῖ ὁ συγγραφεὺς, δὲν φαίνεται νὰ εἶναι γνωστὸν ἐν Χίῳ, ὁπόθεν μαρτυρεῖται τὸ σύνθετον, τὸ δὲ ὑποκορ. *μπερδίτσα* εἶναι ἐντελῶς ἀμάρτυρον. Ἐπίσης δὲν δύναται χωρὶς δυσκολίαν νὰ γίνῃ δεκτὸν ὅτι τοῦ ἐπιθ. ἀλλί = κόκκινος συντεθέντος μετὰ τοῦ οὐσ. *μπερδίτσα*, ἐλησμονήθη ταχέως ἡ σημασία, ὥστε παρέστη ἀνάγκη νὰ προστεθῆ ἐν συντάξει τὸ συνώνυμον ἐπιθ. *κόκκινη*.

Ἐνεκα τῶν δυσκολιῶν τούτων, εἰς τὰς ὁποίας πρέπει νὰ προστεθῆ καὶ ἡ μορφή τοῦ θεωρουμένου πρώτου συνθετικοῦ, ἡ ἀπουσία δηλ. τοῦ συνθετικοῦ φωνήεντος -ο-, ἡ ἐτυμολογία τοῦ κ. Δ. Γεωργακά δὲν ἱκανοποιεῖ καὶ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἀναζητηθῆ ἄλλη καὶ αὕτη κατ' ἐμὲ εἶναι ἡ ἐξῆς:

Τὸ Ἰταλ. *alabarda* καὶ τὸ Γαλλ. *hallebarde* σημαίνει δόρυ μὲ δρεῖαν σιδηρᾶν αἰχμὴν. Ἡ λέξις εἶχε γίνῃ γνωστὴ ἐν Ἑλλάδι διὰ τῶν Φράγκων στρατιωτῶν καὶ ἵπποτῶν πολὺ ἔνωρις κατὰ τὸν μεσαῖωνα, καίτοι γραπτὴν μαρτυρίαν τῆς ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀνευρίσκομεν μόνον παρὰ Σομαβέρρα ὑπὸ τὸν τύπον *ἀλα-*

μπάρδα ἢ, μὲ παράγωγα ἀλαμπαροδέρης, ἀλαμπαροδέρης, ἀλαμπαροδιὰ καὶ σύνθ. ἀλαμπαροδοζότος. Ἡ λέξις σώζεται σήμερον ἐν Σάμῳ ὑπὸ τὸν τύπον ἀλαμπαρόδα καὶ σημαίνει τὴν ὑψηλὴν καὶ σκελετώδη γυναῖκα, ἐν Κεφαλληνίᾳ δὲ ὑπὸ τοὺς τύπους ἀλαμπόρδα, ἀλαμπαρόδα καὶ σημαίνει τὴν ὑψηλὴν καὶ ἄρρενωπὴν γυναῖκα.

Ὁ τύπος λοιπὸν ἀλιμπεροδίτσα εἶναι κατὰ τὴν γνώμην μου ὑποκοριστικὸν τοῦ ἀλαμπάρδα καὶ διατηρεῖ εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος αἰνίγμα ἐκ Χίου τὴν ἄρχικὴν σημασίαν «δόρου», τὸ ὁποῖον ὑποτίθεται ὅτι κρατεῖ περιερχόμενος καὶ κρούων τοὺς κώδωνας ὁ πρὸς Φράγκον στρατιώτην παρομοιαζόμενος ἐν τῷ αἰνίγματι πετεινός. Ἡ παρομοίωσις αὕτη τοῦ πετεινοῦ δὲν εἶναι διὰ τοὺς γνώστας τῆς λαϊκῆς φαντασίας δυσεξήγητος. Ἀντιθέτως δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐπιτυχεστάτη, διότι ὁ πετεινὸς ἔχει πράγματι ὑπερήφανον παύστημα καὶ βάδισμα καὶ ὄντως ἵπποτικὴν ἐμφάνισιν. Περιττὸν νὰ τονίσω ὅτι τὸ δόρου τὸ ὁποῖον ὑποτίθεται ὅτι ὡς μεσαιωνικὸς στρατιώτης κρατεῖ εἶναι φανταστικὸν καὶ συγγέεται μὲ τὴν συνολικὴν του στρατιωτικὴν ἐμφάνισιν καὶ δὴ μὲ τὰ ἐν εἴδει περικεφαλαίας κόκκινά του κάλλαια.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν τροπὴν τοῦ α εἰς ε πλησίον ἴγροῦ εἰς τὸν τύπον ἀλιμπεροδίτσα, αὕτη εἶναι συνηθεστάτη εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν καὶ δὲν παρέχει δυσκολίαν. Πβ. παραθύροι > παρεθύροι, ἀροαβῶνας > ἀροεβῶνας, σιταῖροι > σιτέροι, ἱλαροὶ > ἱλεροί, τέσσαρα > τέσσερα κ. ἄ.¹

ἄλουγουβόρ'

Ἡ λέξις σημαίνει εἰς τοὺς Στρόπονες τῆς Εὐβοίας «μέρος ἐκτεθειμένον εἰς τοὺς ἀνέμους», ἠρμηνεύθη δὲ εἰς τὸν Α' τόμον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ὡς σύνθετον ἐξ ἀγνώστου πρώτου συνθετικοῦ καὶ τοῦ οὐσ. βορεάς. Ὁ κ. Δ. Γεωργακάς ἐν Ἀθηνᾶς 46 (1935) σ. 119 ἐπρότεινε τὴν ἐρμηνείαν τῆς προελεύσεώς του ἐκ τινος ἀμαρτύρου οὐσ. *βορεολόγι, δι' ἀντιστροφῆς τῶν συνθετικῶν μερῶν του.

Ἄλλ' ἀφ' ἐνός μὲν, ὡς φρονῶ, τὰ σύνθετα δὲν ἀντιστρέφουν τὰ συνθετικὰ μέρη των, ἐκεῖ δὲ ὅπου παρατηροῦνται ζεύγη συνθέτων μὲ ἀντίστροφον σειρὰν τῶν συνθετικῶν των μερῶν, ὅπως ποδογύρι - γυροπόδι, κεφαλόπορος - ποροκέφαλος κτθ., πρόκειται περὶ διαφόρου συνθέσεως ἐκάστου τύπου ἐξ ἄλλης συντακτικῆς σειρᾶς τῶν λέξεων ἐξ ὧν ἕκαστον σύγκειται, ἥτοι τοῦ μὲν κεφαλόπορος ἐκ τοῦ κεφαλῆς πόρος τοῦ δὲ ποροκέφαλος ἐκ τοῦ πόρος κεφαλῆς κοκ.² Ἄφ' ἐτέ-

¹ G. Hatzidakis, Einleitung, σ. 332. M. Φιλίγγα, Γραμματικὴ σ. 78, Γλωσσογνωσία 3, 146.

² Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου βλέπε N. P. Andriotis, Die wechselnde Stellung von Kompositionsgliedern im Spät - Mittel - und Neugriechischen. Glotta 27, 92 κέξ.

ρου δὲ τὸ - *λόγι* ὡς δευτέρον συνθετικὸν δὲν θεωρεῖται πλέον οὐσιαστικόν, ἀλλὰ παραγωγικὴ κατάληξις, καὶ ὡς ἐκ τούτου θὰ ἦτο ἀδύνατον, καὶ ἂν ἀκόμη ἔδεχόμεθα τὸ δυνατὸν τῆς ἀντιστροφῆς τῶν συνθετικῶν μερῶν ἐνὸς συνθέτου, νὰ δεχθῶμεν τοιαύτην μετάθεσιν παραγωγικῆς καταλήξεως εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς λέξεως.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους θεωρῶ τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην ἀπίθανον καὶ προτείνω ἀντ' αὐτῆς τὴν ἑξῆς:

(Ο) ἀποθησαυρίσας τὴν λέξιν συλλογεὺς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 513 χειρογράφου ἐρμηνεύει αὐτὴν οὕτω: «*ἀλογουβόρ* τὸ, κάθε τοποθεσία ἐκτεθειμένη εἰς τοὺς ἀνέμους. Δὲν ξέρω τὴν προέλευση τῆς σημασίας, ἔχω ὅμως παρατηρήσει τὰ ἄλογα νὰ στέκονται τὸ καλοκαίρι σὲ μέρη ἐκτεθειμένα στὸν ἄνεμο, στὸ βοριά, μὲ τὸ κεφάλι γυρισμένο πρὸς τὸν ἄνεμο». Πράγματι δὲ εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ μάνδραι εἰς τὰς ὁποίας κλείονται μεγάλα ζῷα, ὅπως οἱ κατ' ἀγέλας βοσκόμενοι ἵπποι ἢ βόες, κτίζονται διὰ λόγους ὑγιεινῆς τῶν ζῴων τούτων κατὰ κανόνα εἰς μέρη εὐάερα, πληττόμενα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου. Διὰ τοῦτο δὲν δύνανται νὰ κλεισθοῦν ἵπποι λ. χ. εἰς οἰανδήποτε μάνδραν, ὅπως ἢ τῶν ποιμνίων, ἀλλὰ μόνον εἰς μάνδραν κατάλληλον δι' αὐτούς, ἢ ὁποία καὶ λέγεται *ἀλογοβορὸς* εἰς τὴν Ἡπειρον, *ἀλογόμαντρα* εἰς τὴν Μάνην, *ἀλογόσταρ* εἰς τὴν Αἰτωλίαν, *ἀλογόσταβλὸς* εἰς τὸ Καταφύγι τῆς Μακεδονίας. Ἐπειδὴ δὲ τοιαῦται μάνδραι κτίζονται κατὰ κανόνα εἰς μέρη εὐάερα ἔξω τῶν χωρίων, διὰ τοῦτο αἱ ἀνωτέρω λέξεις ἀπαντοῦν πολλαχοῦ καὶ ὡς τοπωνύμια.

Πρὸς τὸν ἕξ Ἡπείρου τύπον *ἀλογοβορὸς* (= ὄβορός, μάντρα ἀλόγων) δέον κατὰ τὴν γνώμην μου νὰ συναφθῆ χωρὶς δισταγμὸν ἢ λ. *ἀλογοβόρι* τῆς Εὐβοίας. Πῶς ἀπὸ τῆς σημασίας «μάνδρα ἀλόγων» μετέπεσε εἰς τὴν σημασίαν «μέρος ἐκτεθειμένον εἰς τοὺς ἀνέμους» εἶναι ἐκ τῶν λεχθέντων εὐνόητον. Λέγω δὲ «χωρὶς δισταγμὸν» διότι ὁ κ. Δ. Γεωργακάς ἐνθ. ἀν σ. 119 σημ. 1 παρατηρεῖ ὅτι παρὰ τὸ *ἀλογοβορὸς* ἠδύνατο ἴσως νὰ λεχθῆ *ἀλογοβόρι*, ἀλλὰ δὲν θεωρεῖ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην πιθανήν, διότι «σημασιολογικῶς δὲν ταυτίζονται αἱ λέξεις *ἀλογοβόρι* καὶ *ἀλογοβορὸς*». Ἄλλ' εἶναι τάχα ἀνάγκη νὰ ταυτίζονται σημασιολογικῶς, διὰ νὰ ὑπάρχη μεταξύ των ἐτυμολογικὴ σχέσις; Ἡ μήπως μόνον φωνητικὰς καὶ μορφολογικὰς ἀλλοιώσεις παρουσιάζουν αἱ λέξεις μιᾶς γλώσσης, σημασιολογικὰς δὲ ὄχι;

ἄ ρ μ ὀ ς

Οὕτω λέγεται εἰς τὴν Κρήτην λόφος ἐπιμήκης, ὑψηλὸς ἐπὶ ὄροπέδιου, ὁ ἀλλαχοῦ λεγόμενος *ραχιά*. Ἐπίσης *ἀρμί* τὸ, λέγεται αὐτόθι παντὸς σχήματος λό-

φος. Ὁ Γ. Ν. Χατζιδάκις¹ ταυτίζει τὸ *ἀρμός* τοῦτο μὲ τὸ *ἀρχ.* *ἀρμός* = σύνδεσμος, ἐξηγεῖ δὲ τὴν προέλευσιν τῆς νέας σημασίας ὡς ἐξῆς: «Εἰκάζομεν ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐλέχθησαν οὕτως οἱ ἐπιμήκεις λόφοι, οἵτινες ἀπετέλουν τὸν σύνδεσμον καὶ τὴν συναρμογὴν τῶν ταπεινοτέρων μετὰ τῶν παρακειμένων ὑψηλοτέρων, ὅθεν ἐγενικεύθη». Εἰς ἐμὲ ὅμως, πιστεύω δὲ καὶ εἰς ἄλλους, δὲν εἶναι διόλου σαφὲς τίνος εἶδους ἀρμόν, σύνδεσμον ἀποτελοῦν οἱ ἐπιμήκεις λόφοι πρὸς τοὺς παρακειμένους ὑψηλοτέρους καὶ πόθεν ἐλήφθη ἡ παρομοίωσις αὕτη. Οὔτε μαρτυρεῖται πού ὅτι ἐχρησιμοποιήθη ἡ ἀρχαία λέξις ἐπὶ τοιοῦτου εἶδους «ἀρμῶν» οὔτε φαίνεται πιθανόν. Ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν λόφων ὡς ἀρμῶν φαίνεται μᾶλλον ὅτι ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Γ. Ν. Χατζιδάκι διατὰ διευκολύνῃ τὸν ταυτισμὸν τῆς νέας λέξεως πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ἀναιρεῖται δὲ ἀπὸ αὐτὴν ταύτην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, ἡ ὁποία, ὅπως φαίνεται ἀνωτέρω, δὲν δηλοῖ τοὺς εἰς τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν λόφους, τὰ ριζοβούνια, ἀλλὰ τὰς ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν βουνῶν προεξοχάς, τὰ ὑψώματα ἐν γένει, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δεικνύει ὅτι τὸ προέχον γνώρισμά των εἶναι ἡ προεξοχή ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ πέριξ ἐδάφους καὶ ὄχι ὁ σύνδεσμος πρὸς ἄλλα ὑψώματα.

Ἐνεκα τούτων, φρονῶ ὅτι ἡ λέξις δὲν ἔχει σχέσιν μὲ τὸ ἀρχαῖον *ἀρμός* καὶ ὅτι τὸ ἔτυμον αὐτῆς πρέπει ν' ἀναζητηθῇ ἄλλοῦ. Πρὸς ἀνεύρεσιν δὲ τοῦ ἐτύμου τῆς ὀδηγούμεθα ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ λόφος, τὸ ὑψωμα ἐν γένει καλεῖται εἰς τὴν Κρήτην ὄχι μόνον *ἀρμός* καὶ *ἀρμί*, ἀλλὰ καὶ *ἀρμάκι*, τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο δὲν εἶναι παράγωγον τοῦ *ἀρμός* μὲ τὴν ὑποκοριστικὴν κατάληξιν - *άκι*, ἀλλὰ χωρὶς ἀμφιβολίαν παράγωγον τοῦ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος εὐχρήστου οὐσιαστικοῦ *ἀρμακας* ὁ, (< ἀρχ. *ἔρμαξ* - *αζος*) = μέγας σωρὸς λίθων εἰς τὸ σύνορον δύο ἀγρῶν, ἐντεῦθεν πᾶν πετρῶδες ἢ βραχῶδες ὑψωμα². Εἶναι δὲ ἡ λέξις αὕτη πολλαχοῦ γνωστὴ καὶ ὡς τοπωνύμιον³. Τὸ ὑποκοριστικὸν *ἀρμάκι* εἶναι καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Κεφαλληνίαν ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημασίαν ἐν χρήσει⁴.

Ἐκ τοῦ *ἀρμάκι* τούτου προῆλθον κατὰ τὴν γνώμην μου ὑποχωρητικῶς τὰ συνώνυμα *ἀρμί* πρῶτον, ἔπειτα δὲ τὸ *ἀρμός*, ὡς ἐξῆς: Εἶναι γνωστὸν ὅτι παρὰ πολλὰ παλαιὰ ὑποκοριστικά εἰς - *ι*, τὰ ὁποῖα ἔπαυσαν πλέον νὰ εἶναι αἰσθητὰ ὡς ὑποκοριστικά, ἐσηματίσθησαν νέα τοιαῦτα εἰς - *άκι*, οἷον *παιδί* - *παιδάκι*, *παννὶ* - *παννάκι*, *σκοινὶ* - *σκοινάκι* κοκ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κατάλ. - *άκι* εἶναι ἡ μεγα-

¹ Γ. Ν. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1, 134 ζέξ.

² Βλ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν ἐν λ. *ἀρμακᾶς* 3.

³ αὐτόθι.

⁴ αὐτόθι ἐν λ. *ἀρμάκι* 3.

λυτέραν γεωγραφικὴν ἔκτασιν ἔχουσα καὶ σχεδὸν πανελληνίως ὑποκοριστικὴ κατάληξις, συνέβη λέξεις τινὲς ξένης προελεύσεως λήγουσαι εἰς -άκι, οἷον *σπανάκι* (< Λατιν. *spinacium*), *μπαϊράκι* (< Τουρκ. *baırak*), *πασουμάκι* (< Τουρκ. *paşmak*), ἢ καὶ ἑλληνικῆς προελεύσεως, οἷον *λαρνάκι* (< *λάρναξ*), λόγῳ τοῦ ὅτι ἀγνοεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ τὸ ἔτυμόν των, νὰ θεωρηθοῦν ὡς σύνθετοι μὲ τὴν ὑποκοριστικὴν κατάλ. -άκι, ἄρα ὡς ὑποκοριστικά, καὶ ὡς ἐκ τούτου νὰ σχηματισθῆ ἕξ αὐτῶν καὶ τύπος οἷον μὴ ὑποκοριστικός, χωρὶς τὴν κατάλ. -άκι. Οὕτω ἐσχηματίσθησαν ἐκ τοῦ *σπανάκι*: *σπανιά*, ἐκ τοῦ *μπαϊράκι*: *ρημο-μπαίρο*, ἐκ τοῦ *πασουμάκι*: *πασούμι*, ἐκ τοῦ *λαρνάκι*: *λαρνί*, ἐκ τοῦ (*κάμαξ*) *καμάκι*: *κάμα κοκ.*¹ Καθ' ὅμοιον τρόπον ἐκ τοῦ *πετονέρι* (= *πίδαξ*, ἐκ τοῦ ρ. *πετῶ* καὶ τοῦ οὔσ. *νεροῦ*) ἐν Ἀρτάκη, ὅπου ἡ κατάλ. -έρι εἶναι ὑποκοριστικὴ, ἐσχηματίσθη *πετόνι*, ἐκ τοῦ *ἐνα κουρὸν* > *ρακουρὸν* (= ὀλίγον τι) θεωρηθέντος ὑποκοριστικοῦ ἐσχηματίσθη ἐν Κύπρῳ *νάκον* (= ὀλίγον), ἐκ τοῦ *μαντινούδα* (< Ἰταλ. *mantenuta*) θεωρηθέντος ἐπίσης ὑποκοριστικοῦ ἐσχηματίσθη ἐν Σέρραις *μαντίνα*. Πβ. καὶ τὰ ἀντιθέτως ἐκ θεωρηθέντων ὡς μεγεθυντικῶν οὐσιαστικῶν σχηματισθέντα ὑποχωρητικῶς *λάπα* ἐκ τοῦ *λαπάρα* (ἀρχ. *λαπάρη*) πολλαχοῦ, *λάφα* ἐκ τοῦ *λαφάνα* (ἀρχ. *λαφάνη*) ἐν Μακεδονίᾳ, *ἀσπρόγερας* ἐκ τοῦ *ἀσπρογέρακας* ἐν Ζακύνθῳ².

Κατὰ ταῦτα λοιπόν, φρονῶ ὅτι ἐκ τοῦ *ἀρμάκι* = σωρὸς λίθων, πετρῶδες ὕψωμα, ἐσχηματίσθη *ἀρμί* διὰ μεγαλυτέρους πῶς λόφους, διὰ τοὺς ὁποίους τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τῶν λαλούντων ἐθεώρει τὴν ὡς ὑποκοριστικὴν ἐκλαμβανομένην κατάλ. -άκι ἀνάρμοστον, εἶτα δὲ κατὰ τὰ ζεύγη *βράχια* - *βράχος*, *γκρεμνά* - *γκρεμνός*, ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ πληθ. *ἀρμιά* ἀρσ. *ἀρμός*.

γ α ρ ν ὀ

Οὕτω λέγεται εἰς τὰ Φάρασα τῆς Καππαδοκίας ἡ αἴγαγρος, ἡ ὁποία ζῆ ἐπὶ τοῦ Ἀντιταύρου καὶ ἀποτελεῖ ἀγαπητὸν θήραμα τῶν περιόικων. Ὁ Π. Καρολίδης³ μαρτυρεῖ τὴν λ. ὑπὸ τὸν τύπον *καρνὸ* μὲ τὴν σημασίαν «ἔλαφος» καὶ τὴν σχετίζει πρὸς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἡσυχίου *κάρνος*: *φθείρο*, *βόσκημα*, *πρόβατον*. Ἐν τούτοις ἐγὼ ἀκούω τὴν λέξιν εἰς τὸ στόμα τῶν ἐκ Φαράσων προσφύγων μὲ ἀρκτικὸν γ καὶ ὄχι κ. Ἡ λέξις δὲν μαρτυρεῖται ἄλλοθεν, ἢμπορεῖ ὅμως κατὰ τὴν γνώμην μου νὰ συναφθῆ μετ' ἀσφαλείας πρὸς τὸ ἐν Κύπρῳ εὐχρηστον οὔσ. *ἀγρωὸν* τό, σημαῖνον εἶδος αἰγάγρου φαιοῦ χρώματος⁴, κατ' ἄλλους δὲ εἶδος

¹ Πβ. Μ. Φιλήντα, Γλωσσογνωσία 1, 183, 202.

² Ἱστορικὸν Λεξικὸν ἐν λ. *ἀσπρόγερας*.

³ Π. Καρολίδου, Γλωσσάριον συγκριτικὸν σ. 170.

⁴ Βλ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν ἐν λ. *ἀγρωὸν*.

ἀγρίου προβάτου¹, ἐκ τοῦ μεταγν. ἐπίθ. ἀγριηρός = ἄγριος. Ἡ δευτέρα αὕτη σημασία δὲν παρέχει δυσκολίας, ἂν ἀναλογισθῶμεν ὅτι πρόκειται πάλιν περὶ ἀγρίου ζώου θηρευσίμου καὶ ἐν τῇ ποιμενικῇ ζωῇ ἀναποσπάστου ἀπὸ τὴν αἶγα. Διὰ τὴν σημασιολογικὴν μετάστασιν τοῦ ἀγριηρός εἰς «αἶγαγρος» πβ. τὰ ἐκ τῆς ἰδίας ρίζης ἀγρίμι = αἶγαγρος, εὔχρηστον εἰς τὴν Κάλυμνον, Κάρπαθον, Κρήτην, ἀγριμικό = αἶγαγρος, εὔχρηστον εἰς τὴν Ζάκυνθον, Θράκην (*Αδριανούπ.), Μακεδονίαν (Κοζ.), Πελοπόννησον (Λακων. Μάνη) καὶ τὸ ρ. ἀγριμολογῶ = θηρεύω αἰγάγρους, σύνηθες εἰς τὴν Κρήτην.

Ἡ κοινότης τῆς σπανιωτάτης ταύτης λέξεως εἰς τὴν Κύπρον καὶ τὴν Καππαδοκίαν παρέχει ἐν εἰσέτι δεδομένον εἰς τὰς καὶ ἄλλοθεν γνωστὰς ἰδιαιτέρας παλαιὰς γλωσσικὰς σχέσεις τῶν δύο τούτων γειτονικῶν πρὸς ἀλλήλας ἑσχατιῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ².

ἔμπρορον

Οὕτως ἐλέγετο εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν τὸ πλοῖον τὸ ρέπον πρὸς τὴν πρόρραν, λόγῳ τοῦ κατ' αὐτὴν συσσωρευθέντος βάρους. Πβ. Πολύβ. 16, 4, 12 αὐτοὶ γὰρ ἔμπρορα τὰ σκάγη ποιοῦντες, ἐξήλους ἐλάμβανον τὰς πληγὰς τοῖς δὲ πολεμίοις ὑφαλα τὰ τραύματα διδόντες, ἀβοηθήτους ἐσκεύαζον τὰς πληγὰς. Ἡ λέξις ἐσώθη εἰς πολλὰ ἰδιώματα τῆς νέας Ἑλληνικῆς ὑπὸ τοὺς τύπους ἔμπλορος εἰς τὴν Θήραν, Κρήνην Ἰωνίας, Μεγίστην, Οἰνόνην κ. ἄ. καὶ ἔμπλορους εἰς τὴν Σκόπελον, π. χ. τὸ καράβιν εἶναι ἔμπλορο = κλίνει, βυθίζεται μᾶλλον πρὸς τὴν πρόρραν (Μεγίστη).

Καὶ ἡ μὲν διατήρησις τῆς λέξεως ταύτης δὲν παρέχει τι τὸ ἔξαιρετικόν, δεδομένου ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ θαλασσίου βίου διατηρεῖ ἐν Ἑλλάδι πλεῖστα ἄλλα ἀρχαῖα στοιχεῖα. Ἐνδιαφέρον ὅμως εἶναι ὅτι τὰ νεοελληνικὰ ἰδιώματα διέσωσαν καὶ τὸν ἀντίθετον τοῦ ἀνωτέρου ὅρον τῆς ναυτικῆς γλώσσης, τὸ ἐπίθ. ἔμπρομος, εὔχρηστον εἰς τὴν Ἄνδρον, Μεγίστην, Κερασοῦντα καὶ Οἰνόνην τοῦ Πόντου κ. ἄ. καὶ δηλοῦν τὸ πρὸς τὴν πρόρρην ρέπον πλοῖον (πβ. Α. Καρκαβίτσα, Λόγια τῆς πλώρης σ. 63 τὸ μπάροκο ἦταν ἔμπρομο), οὐδαμοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γραμματείας μαρτυρούμενον.

Ἐπειδὴ δὲν ἦτο δυνατόν δι' ἓνα λαὸν καὶ ἕξοχὴν ναυτικόν, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, νὰ ἔχη μὲν λέξιν πρὸς δήλωσιν τοῦ πρὸς τὴν πρόρραν κλίνοντος πλοίου, νὰ στερεῖται δὲ λέξεως πρὸς δήλωσιν τῆς συχνοτέρας ἐν τῇ ναυτικῇ ζωῇ

¹ Α. Σακελλαρίου, Κυπριακά 2,429.

² Περὶ τοιούτων λεξιλογικῶν σχέσεων Κύπρου καὶ Καππαδοκίας βλέπε R. Dawkins, Modern Greek in Asia Minor, σ. 213 κέξ. καὶ Cyprus and the Asia Minor Dialects of Asia Minor. Ἀφιέρ. εἰς Γ. Χατζιδ. σ. 42 κέξ.

ἀντιθέτου ἐννοίας, ἦτοι τοῦ πρὸς τὴν πρῶμην κλίνοντος πλοίου, καὶ ἐπειδὴ ἀφ' ἐνὸς ἢ ἑκτασὶς τῆς λέξεως ἔμπρομος εἰς σημεῖα τοσοῦτον ἀπέχοντα ἀλλήλων γεωγραφικῶς (Μεγίστη, Ἄνδρος, Κερασοῦς), ἀφ' ἐτέρου δὲ ἢ ἀπόλυτος γραμματική ἀντιστοιχία τῶν δύο ἐπιθέτων ἔμπροστος: ἔμπρομος προδίδουν ἀρχαῖον σχηματισμὸν δι' ἀμφοτέρα, ὀφείλομεν μὲ ἀπόλυτον βεβαιότητα νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ ἡ λ. ἔμπρομος εἶναι ἡ ἀρχαία ἀμάστυρος *ἔμπρομος, ὅπως δὲ ἡ ἀντίστοιχος αὐτῆς ἄπαξ καὶ ὄλως τυχαίως παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πολυβίου, οὕτω καὶ αὕτη τυχαίως ὑπὸ οὐδενὸς παρεδόθη γραπτῶς.

Πόσον συχναὶ εἶναι αἱ περιπτώσεις καθ' ἃς λέξεις ἀρχαία καὶ μὴ παραδοθεῖσα γραπτῶς σώζεται εἰς νεοελληνικὰς διαλέκτους καὶ ἰδιώματα, ἔδειξεν προσφάτως ὁ κ. Α. Α. Παπαδόπουλος εἰς τὴν πολὺ ἐνδιαφέρουσαν πραγματείαν του *Γραπτὴ καὶ προφορικὴ παράδοσις τῆς γλώσσης ἐν Λεξικογρ.* Ἀρχ. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1 (1939) σ. 5 κέξ.

ἔδυνας

Ἡ λέξις εἰς τὴν Κεφαλληνίαν σημαίνει τὴν κτιστὴν περιφέρειαν τοῦ ἄλωνίου, ἀδυνας δὲ καὶ ἀδυνός λέγεται αὐτόθι τὸ ὄπισθεν τῆς ἐπὶ κατωφεροῦς ἐδάφους ἐκτισμένης οἰκίας κτιστὸν ἀνάκωμα, πεζούλι μετ' αὐλάκος συλλεγοῦσης τὰ ἐκ τῆς ὑπερκειμένης ἀνωφερίας κατερχόμενα ὄμβρια ὕδατα καὶ διοχετευούσης αὐτὰ μακρὰν τῶν τοίχων τῆς οἰκίας. Ἐκ τῆς τελευταίας δὲ ταύτης σημασίας φαίνεται νὰ προέρχεται ἡ σημασία τοῦ ἐν Λευκάδι τύπου ἀδ'γός ὁ, δηλοῦντος τὴν αὐλάκα ἐν γένει καὶ περαιτέρω τὸ ἀφοδευτήριον.

Διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ κοινοῦ ἐτύμου τῶν ἀνωτέρω τύπων δέον κατὰ τὴν γνώμην μου ν' ἀναχωρήσωμεν ἐκ τῆς σημασίας τῆς κτιστῆς περιφερίας τοῦ ἄλωνίου, ἢ ὁποία καὶ γραμματικῶς καὶ σημασιολογικῶς ἀκεραιότερα μᾶς ὀδηγεῖ χωρὶς δυσκολίαν εἰς τὸ ἀρχαῖον οὖς. *ἀντυξ* - *υγος* = περιφέρεια, *χειλος* παντὸς κυκλοτεροῦς ἢ καμπύλου πράγματος, οἷον ἀσπίδος, λύρας, θεάτρου, τροχιᾶς κτ., π.χ. *ἀντυξ ἢ πυμάτη θέεν ἀσπίδος ὀμφαλόεσσης* Ἰλ. Ζ 118, *ἀντυγος οὐρανίης* Ἀνθολ. Παλατ. 9,806, *ὄρα πρὸ τὴν ἐσχάτην ἀντυγα τοῦ θεάτρου δύο τινὰς ἄνδρας* Εὐναπ. Βίοι σοφιστ. 489 b (ἔκδ. Boissonade).

Ἐκ τῆς σημασίας τῆς περιφερίας καὶ τοῦ τόξου ἠδύνατο φυσικώτατα νὰ χρησιμοποιηθῇ ἡ λέξις *ἀντυξ* εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἐπὶ τῆς περιφερίας τοῦ ἄλωνίου, τὸ ὁποῖον εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος περιβάλλεται ἀπὸ χαμηλὸν κτιστὸν ἢ ἐξ ὀρθίων ἐμπεπηγμένων πλσκῶν ἀποτελούμενον τοῖχον, ὅσος χρειάζεται διὰ νὰ μὴ διασκορπίζωνται ἔξω αὐτοῦ τὰ ἄχυρα ἢ διὰ νὰ μὴ εἰσδύουν εἰς αὐτὸ ἐκ τῶν πέριξ λίθοι καὶ χώματα. Ἐπειδὴ τὰ πλεῖστα Ἑλληνικὰ χωρία εἶναι

ἐκτισμένα εἰς τόπους ἐπικλινεῖς, τὰ δὲ κτιστὰ ὄπισθεν τῆς οἰκίας πεζούλια τὰ προφυλάσσοντα τὰ θεμέλια τῆς οἰκίας ἀπὸ τὰ κατερχόμενα ὄμβρια ὕδατα εἶναι συνηθέστατα, εὐκόλον ἦτο ἢ λ. *ἄντυξ* καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς κανονικὸς νεώτερος τύπος *ἄντυγα* ἢ, νὰ χρησιμοποιηθῆ πρὸς δῆλωσιν καὶ τῶν κτιστῶν τούτων ἀντερείσμάτων. Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ γένους εἰς τὸν τύπον *ἄδνγας* ὁ, ἐφόσον τὸ ἀρχ. *ἄντυξ* μαρτυρεῖται μόνον ὡς θηλυκόν, πρέπει νὰ θεωρηθῆ νεωτέρα. Πβ. ἢ *ζεύλα* > ὁ *ζεῦλος*, ἢ *γάστρα* > ὁ *γάστρος*, ἢ *γύλλα* > ὁ *γύλλος*, ἢ *μύλη* > ὁ *μύλος* κτλ.¹ καὶ τὰ ἀρχ. ἢ *κορυφή* > ὁ *κορυφός*, ἢ *ράχης* > ὁ *ράχης*, ἢ *πρῖνος* > ὁ *πρῖνος*, ἢ *δοκός* > ὁ *δοκός* κ. ἄ.² Εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν τύπων *ἀδνγός*, *ἀδνός*, *ἀδ'γός*, πιθανὸν νὰ ἐπέδρασεν ἢ λ. *ἀγός* = ἀγωγός, αἰλαξ, ἐπειδὴ, καθὼς εἶδομεν, τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος κτιστὰ ἀντερείσματα ἔχουν αἰλακα συλλέγουσαν καὶ διοχετεύουσαν μακρὰν τῆς οἰκίας τὰ κατερχόμενα ἐκ τοῦ ἐπικλινούσῃ ὑπερκειμένου ἐδάφους ὕδατα τῆς βροχῆς, ἔνεκα τούτου δὲ καὶ ὁ τύπος *ἀδ'γός* κατέστη ἐν Λευκάδι συνώνυμος τοῦ *ἀγός*.

μονοτάρου, μονιτάρου

Αὐτοὶ εἶναι οἱ συνηθέστεροι τύποι ἐπιρρήματος ἀπαντῶντος εἰς ὀλόκληρον σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα καὶ σημαίνοντος: «συγχρόνως, διὰ μιᾶς, ἀμέσως, ἀπὸ κοινοῦ». Ὁ τύπος *μονοτάρου*, ὁ ὁποῖος, ὅπως θὰ φανῆ κατωτέρω, εἶναι ὁ παλαιότερος, ἀπαντᾷ ὑπὸ τὴν σημασίαν «ἀμέσως» ἤδη εἰς τὸ μεσαιωνικὸν ποίημα Γαῖδάρου, λύκου κτ' ἄλωπουσ διήγησις ὠραία στ. 95 (ἐκδ. G. Wagner σ. 127).

*τὰ λόγια δὲν τῆς ἔλαθαν ἐκεῖνα τοῦ γαδάρου
καὶ μὲ θυμὸν καὶ μάνητα λέγει του μονοτάρου.*

Ὁ τύπος *μονιτάρου* φέρεται ἤδη εἰς τὸν Ἑρωτόκριτον Α 942 καὶ τὴν Ἑρωφίλην Δ 160 κ. ἄ. καὶ ἀναγράφεται εἰς τὸν Θησαυρὸν τοῦ Κρητὸς Γερασίου Βλάχου (ἐκδ. Βενετίας 1659) ἐρμηνευόμενος omnino, totalmente, ἀμφότεροι δὲ οἱ τύποι εὔρηται παρὰ Σομαβέρρα ἐρμηνευόμενοι διὰ τοῦ ἐπιρρήματος *μόνερης* = εὐθύς, παρευθύς, subito, presto κτλ. ὅπερ ὁ Κοραῖς, Ἔτακτα 2, 252 παράγει ἐκ τοῦ *μονωρίς* ἢ *μονωρί*.

Μὲ τὸ ἔτυμον τῆς λ. πρῶτος ἠσχολήθη ὁ Κοραῖς, Ἔτακτα 4, 142, ὁ ὁποῖος ἔχων ὑπ' ὄψιν μόνον τὸν τύπον *μονοτάρου* γράφει ἐν τῇ λ. ἐνθὺς τὰ ἐξῆς: «Τοῦ μονοτάρου τὰ γενέθλια μοῦ εἶναι ἄγνωστα. Ἴσως τὸ *μόνον* τὴν ἀπεχθαι δαίση εἰς τὸ *μονοτάρου*», καὶ αὐτόθ. 4, 393 «τὸ *μονερός* ἢ *μόνωρίς* ἀναλύεται εἰς τὸ *μόνη* τῇ ὄρα, ὡς καὶ τὸ *μονοτάρου* εἰς τὸ *μόνον* τὴν ὄρα».

¹ Μ. Φάληρα, Γλωσσογνωσία 3, 17.

² Γ. Ν. Χατζιδάκι, Ἀκαδημεικὰ ἀναγνώσματα 2, 19 καὶ Einleitung, σ. 24.

Ὁ Γ. Ν. Χατζιδάκις¹ ἐθεώρησε ὡς πληρέστερον τύπον τῆς λέξεως τὸν ἐν Κεφαλληνίᾳ εὔχρηστον τύπον *μορτοτάρου*,

Πολὺ ἀργότερον ὁ μακαρίτης Στ. Ξανθουδίδης², πλανηθεὶς ἀπὸ τὸ σύνθετον *ὀλομορτάρου* = συλλήβδην, ὁμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐξέλαβεν ὡς σύνθετον, προελθὼν ἐκ τῆς φράσεως *ὄλα μορτάρου(ν)* = ὄλα συμποσοῦνται, ἀνέρχονται (εἰς τὸ ποσόν...), ἐθεώρησε τὸ *μορτάρου* τρίτον πληθυντικὸν πρόσωπον τοῦ ἐνεστώτος τοῦ ρ. *μορτάρω*, ὃ ἐκ τοῦ Ἱταλ. *moritare* = ἀνέρχομαι. Τὴν ἐρμηνείαν δὲ ταύτην τοῦ Στ. Ξανθουδίδη ἀπεδέχθη καὶ ὁ Γ. Ν. Χατζιδάκις³, ὑπεστήριξε δὲ διὰ δευτέραν φορὰν κατόπιν ὁ ἴδιος Στ. Ξανθουδίδης⁴.

Ὁ Hesseling καὶ ὁ Pernot εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν γενομένην ἔκδοσιν τῶν Προδρομικῶν ποιημάτων⁵ συνέδεσαν τὴν λέξιν μὲ τὸ οὐσ. *ταρός* = καιρός, χωρὶς ὅμως ν³ ἀναπτύξουν τοὺς λόγους τῆς τοιαύτης συσχετίσεως.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐτυμολογιῶν μόνον ἡ τελευταία εἶναι κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ ὀρθή, ὑπολείπεται δὲ νὰ ἐξετάσωμεν διατί:

Τὸ οὐσ. *ταρός* ἀπαντᾷ καὶ σήμερον εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Καπαδοκίαν ὡς συνώνυμον τοῦ *καιρός*, ὑπὸ τὴν σημασίαν δὲ ταύτην εἶναι γνωστὸν καὶ κατὰ τὸν μεσαῖωνα ἐν συνθέσει εἰς τὰ οὐσ. *καλοταρία*, *κακοταρία*.⁶ Καὶ σήμερον λέγεται εἰς τὴν Κάρπαθον *ἀπαλοταρέα* καὶ *ἀπαλοταρά* ὁ μέτριος καὶ δροσερὸς ἄνεμος, π. χ. *γρσοῦν ἀπαλοταρές*.⁷ Εἰς τὴν Κρήτην λέγεται *πάει ταρός* = τρέχει ταχέως⁸, ἔνθα τὸ *ταρός* σημαίνει ἄνεμος, ἥτοι τρέχει ὡς ἄνεμος. Ὁ Γ. Ν. Χατζιδάκις⁹, ἐσχέτισε τὸ *ταρός* τοῦτο πρὸς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἑουσίου *ταρόν* *ταχί*, ἡ ὁποία πιθανῶς εἶναι διαλεκτικὸς τύπος **τ(ρ)αρός* τοῦ Ἱων. (ὀ)τρηρός (πβ. *τρηρόν* *ἐλαφρόν* Ἑσύχ.). Παραβάλλον τις πρὸς ταῦτα τὸ παρὰ Θ. Προδρομόφ 2, 669 (ἔκδ. Hesseling - Pernot σ. 46), *ἂν τύχη ὡς ἐπαγαίνομεν, ἂν οὐ κρατήση εὐδία, | ἂν οὐκ ἀλλάζοντ οἱ ταροί...* βλέπει ὅτι ἡ λ. *ταρός* ὑπὸ τὰς συγγενεῖς σημασίας «*χρόνος, καιρός, ἄνεμος*» εἶναι ἀρκετὰ παλαιά, ἔστω καὶ ἂν δὲν μαρτυρεῖται ἀπὸ ἀρχαῖα κείμενα¹⁰.

¹ Γ. Ν. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1, 327.

² Χριστιανική Κρήτη 1, 339 κέξ.

³ Ἀθηνᾶ 24 (1912) σ. 61.

⁴ Ἀθηνᾶ 26 (1914) Λεξ. Ἀρχ. σ. 160 κέξ.

⁵ Hesseling - Pernot, Poèmes prodromiques, σ. 251.

⁶ Νέος Ἑλληνομνήμων 9 (1912) 173, 174, 175.

⁷ Ἱστορικὸν Λεξικὸν ἐν λ. *ἀπαλοταρέα*.

⁸ Γ. Ν. Χατζιδάκις, Einleitung, σ. 10.

⁹ Γ. Ν. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1, 368.

¹⁰ A. Thumb, Die griechische Sprache im Zeitalter des Hellenismus, σ. 91.

Ἐκ τοῦ οὖσ. *ταρός* ὑπὸ τὴν σημασίαν «χρόνος, χρονικὸν διάστημα» ἐσηματίσθη τὸ σύνθετον *μοριάρον* μὲ τὴν σημασίαν «εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον, συγχρόνως», καθ' ὃν τρόπον ἔκ τοῦ οὖσ. *στιγμὴ* ἐσηματίσθη τὸ συνώνυμον *μοροστιγμῆς* καὶ ἔκ τοῦ *ώρα* τὸ μνημονευθὲν ἐπίσης συνώνυμον *μόνωρις*. Διὰ τὴν σημασίαν τοῦ *μόνος* ὡς πρώτου συνθετικοῦ ἐνταῦθα πβ. τὰ ὅμοια σύνθετα *μορομηρις* (= ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, Ἀμφισσα), *μοροβραδυῆς* (= ἐν μιᾷ ἑσπέρᾳ, Κάρπαθος, Κύθηρα), *μορονυχτίς* (= ἐν μιᾷ νυκτὶ, Κύπρος), *μορομηρίς* (= εἰς ἓνα μῆνα, Κάρπαθος), *μοροχρονίς* (= εἰς ἓν ἔτος, Θήρα, Σκόπελος), *μορομιᾶς* (= διὰ μιᾶς, σύνηθ.), *μοροβολᾶς* (= εἰς μίαν φορᾶν, διὰ μιᾶς, Νάξος), *μοιόφορα* (= εἰς μίαν φορᾶν, διὰ μιᾶς, Κ. Οἰκονόμου, Προφορ. 769), *μοιόδιον* (= εἰς ἓν βλέμμα, αὐτοστιγμεί, Κύπρος), *μοροματιᾶς* (= εἰς ἓν βλέμμα, αὐτοστιγμεί, I. Ψυχάρη, Ζωὴ καὶ ἀγάπη 146), *μοροκοπανιᾶς* (= εἰς ἓν κύπημα, διὰ μιᾶς, σύνηθ.), *μοροσίον* (= εἰς ἓν κίνημα, Κύπρος), *μοροφώνη* (= ἐν μιᾷ φωνῇ, Θήρα), *μοροροούφι* (= εἰς ἓνα ρούφημα, σύνηθ.), *μοραρεπτοιᾶς* (= εἰς μίαν ἀναπνοὴν, σύνηθ.), *μοραρασιᾶς* (= εἰς ἓν ἀνάσασμα, Κάρπαθος), *μοροφαγιᾶς* (= εἰς ἓν φαγητὸν, Νάξος) κ. ἄ. Πβ. καὶ τὸ μεσαιων. *μοραῖτα* = ἀμέσως¹.

Ἡ χρῆσις τῆς γενικῆς πτώσεως εἰς τὰ περισσότερα τῶν ἀνωτέρω συνθέτων ἐπιρρημάτων διευκολύνει πολὺ τὴν κατανόησιν τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ *μοριάρον* ἔκ τῆς γενικῆς τοῦ οὖσ. *ταρός*.

Διὰ τὸν τύπον *μοριάρον* ὁ Α. Μπούτουρας² ἔδεχετο ὅτι τὸ *ι* προῆλθεν ἔκ τοῦ *ου* τοῦ προελθόντος ἔκ κωφώσεως τοῦ *ο*. Ὁ Γ. Ν. Χατζιδάκις³ ἀπέρριψε τὴν ἐρμηνείαν ταύτην, ἐπειδὴ, ὡς ἐλέχθη, παρῆγε τὸ *μοριάρον* ἔκ τοῦ Ἰταλ. ρήματος *montare* μὲ ἀνάπτυξιν *ι* μεταξὺ τοῦ *ν* καὶ *τ* ὅπως εἰς τὰ *πρίγιο*, *καπνός*, *βόλιτα*, *ψαλιτήρι* κτλ.

μωρικᾶτο

Μωρικᾶτο εἰς τὴν Νάξον καὶ *μορκᾶτα* τὰ, εἰς τὴν Λέσβον λέγεται ὁ σεληνιασμός, τὸ ἀλλαχοῦ εὐφημιστικῶς *γλυκὸ* ἢ *καλὸ* καλούμενον, π. χ. *αἶ ποὺ νὰ σόρθη τὸ μωρικᾶτο σου!* καὶ μεταφορικῶς ἐπὶ μεγάλης στενοχωρίας, π. χ. *ὅσο ροιῶθω τόσες δουλειᾶς ἀκάμωτες, μῶρχεται τὸ μωρικᾶτο μου Νάξος.* Ἡ λ. ἀπαντᾷ ἤδη παρὰ Σομαβέρρα, ἐρμηνευομένη ὡς ἐξῆς: *μορκᾶτον τὸ, γλυκειὰ τὰ, τὰ καλὰ*

¹ Πβ. Α. Μαζαρά, Χρονικὸν Κύπρου (ἔκδ. R. Dawkins) 206, 8, Γαδάω, διήγ. 393 (ἔκδ. G. Wagner σ. 135).

² Α. Μπούτουρας, Φωνητικὰ καὶ ὀρθογραφικὰ τῆς Νεοελληνικῆς. Ὁ ὑπολανθάνων νόμος τῆς ἐξασθενώσεως τοῦ *ου* εἰς *ι* πρὸ τῆς ἀποσιωπῆσεως καὶ ἀποβολῆς αὐτοῦ ἐν τοῖς βορείοις ιδιώμασιν. (Ἀθήνησι 1911) σ. 38.

³ Ἀθηνᾶ 24 (1912) σ. 61.

του *Malcaduco. bruttura, brutto male, morbo sontico*. Ἀπὸ τὴν ἔρμηνείαν ταύτην τοῦ Σομαβέρα παρασυρθεῖς ὁ G. Meyer¹ ἔτυμολογεῖ τὴν λέξιν ὡς “entstellt aus ven. *malcaduto* für *mal caduco*”, ἐνῶ ὁ Κοραῖς, Ἀνέκδ. λεξιλ. σμ. σ. 41 σημειοῖ: «μορχᾶτον derive peut-être du Latin *morbus caducus*».

Ἐπειδὴ τὸ ἐπίθ. *μορχᾶτους* εἰς τὴν Λέσβον σημαίνει ὅτι καὶ τὸ *μορχᾶσιος*, δηλ. παιδικός, π. χ. *τοὺν καταπῆρι μιὰ χαρὰ μορχᾶτᾶ* (= τὸν ἔπιασε μιὰ χαρὰ παιδική), ἤβαζι ᾽ς τοὺν *ροῦ δ᾽ τὰ μορχᾶτα δ᾽* (= θυμοῦνταν τὴν παιδική του ἡλικία), ἀπὸν *τὰ μορχᾶτα δονν* (= ἀπὸ τῆς παιδικῆς των ἡλικίας), καὶ ἐπειδὴ *παιδιακὸ τό*, ἐν Θράκη (Σαρεκκλ.) καὶ *παιριακὸ* ἐν Καππαδοκίᾳ σημαίνουν ὅτι καὶ τὸ *μορχᾶτο*, δηλ. παιδικούς σπασμούς, συμπεραίνω ὅτι καὶ ἐνταῦθα ὑπόκειται τὸ οὖσ. *μορχᾶ* = βρέφος, μικρὸ παιδί. Εἶναι γνωστὸν ὅτι πολλὰ βρέφη καταλαμβάνονται ἀπὸ τοὺς λεγομένους «παιδικούς σπασμούς», οἱ ὁποῖοι προΐουσης τῆς ἡλικίας τῶν παιδίων θεραπεύονται. Περὶ τῶν σπασμῶν τούτων βλέπε σχετικὴν περιγραφὴν εἰς τὴν Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδείαν «*σπασμὸς τῆς γλωττίδος*: σπασμωδικὴ συστολὴ τῶν γλωττιδικῶν μυῶν καὶ διαφράγματος παρατηρουμένη κυρίως ἐπὶ βρεφῶν καὶ ἐκδηλούμενη δι᾽ ἄλλους, κναιώσεως κτλ. κατόπιν 5-6 ἐισπνοῶν ἄνεν ἐκπνοῆς». Πβ. καὶ ὅσα ὁ Ἀριστοτέλης, Ζῶων ἱστορ. 7,12 περὶ τῆς παθήσεως γράφει: *Εἴωθε δὲ τὰ παιδιά τὰ πλεῖστα σπασμὸς ἐπιλαμβάνειν, καὶ μᾶλλον τὰ ἐντραφέστερα καὶ γάλακτι χρώμενα πλείονι, καὶ τίθαις ἐνσάροισι... Καὶ ἐν ταῖς παρσελήροισι δὲ μᾶλλον ποροῦσιν. Ἐπικίνδυνον δὲ καὶ ὅσοις τῶν παιδίων οἱ σπασμοὶ ἐκ τοῦ νότου ἄρχονται*².

Φαίνεται λοιπὸν ὅτι *μορχᾶτο* τὸ, ὀνομάσθησαν κατ᾽ ἀρχὰς οἱ παιδικοὶ οὔτοι σπασμοί, καὶ ὅτι κατόπιν ἐπεξετάθη ἢ χρῆσις τῆς λέξεως ἐπὶ τοῦ σεληνιασμοῦ λόγῳ τῆς ὁμοιότητος τῶν κλινικῶν συμπτωμάτων τῶν παθήσεων τούτων.

Ἐπεὶ τῆς ἔρμηνείας μου ταύτης νομίζω ὅτι συνηγορεῖ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ λέξις ἐκφέρεται πάντοτε μὲ τὴν κτητικὴν ἄνωθυμίαν: *τὸ μορχᾶτο μου - σου - του* κτλ., πράγμα τὸ ὁποῖον δεικνύει ὅτι ἐννοεῖται πάθησις δυνατὴ δι᾽ ἓνα ἕκαστον κατὰ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν.

προηλικέστερος

Ἡ λέξις αὕτη σημαίνουσα τὸν προσβύτερον τὴν ἡλικίαν παραδίδεται ὑπὸ τοῦ Σωρανοῦ 2, 6, τὸ συγκριτικὸν δὲ τοῦτο προϋποθέτει ἐπίθ. **προηλιξ*, μὴ μαρτυρούμενον ὑπὸ οὐδενὸς συγγραφέως. Ὅτι ὅμως τὸ ἐπίθετον τοῦτον πράγ-

¹ G. Meyer, Neugriechische Studien 4, 53.

² Πλείονα βλ. εἰς τὸ βιβλίον τοῦ I. E. Χαβάνη, Οἱ σπασμοὶ κατὰ τὴν παιδικὴν καὶ τὴν μεῖζονα ἡλικίαν. (Ἡράκλειον 1940).

ματι ὑπῆρξεν, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ σημερινοῦ ἐν Νάξῳ εὐχρήστου τύπου *βορόλικος* = πρεσβύτερος τὴν ἡλικίαν, π. χ. τὰ δυὸ παιδιά της ἦτανε πιὸ βορόλικα ἀπὸ τ' ἄλλα. Ὁ σχηματισμὸς του ἐκ τοῦ *προῆλιξ* > *προήλικας* εἶναι κανονικὸς καὶ εὐεξήγητος: Τὸ ἀρχαϊκὸν ἄηχον *π* ἐτρέπη εἰς ἡχηρὸν *b* ἕξ ἐπιδράσεως τοῦ τελικοῦ *r* προηγουμένων λέξεων. Τὸ *η* ἀπεβλήθη μετὰ τὸ *ο* καθὼς εἰς τὸ *βοιθῶ* > *βοθῶ*, *βόιδι* > *βόδι*, *τρῶει* > *τρώ*, *ὀγδοήντα* > *ὀγδόντα*, *πρώιμος* > *πρωῖμος*, *Μαροίλης* > *Μαρολίης* κ. ἄ.¹ Ἡ κατάλ. -ας ἐτρέπη εἰς -ος κατ' ἐπίδρασιν ἐπιθέτων συγγενοῦς σημασίας, οἷον *σννομήλικος*, *μεγαλύτερος* κτῶ.

σ κ λ ῶ π π ο ς

Λέγεται οὕτω πολλαχοῦ² ἄθυρμα παιδικόν, εἶδος ξυλίνου τουφεκίου ἀποτελουμένου συνήθως ἀπὸ τεμάχιον κοίλου καλάμου φέροντος εἰς τὸ ἐν ἄκρον στενὴν ὀπὴν εἰς τὴν ὁποίαν τίθεται σφαιρίδιον ἐκ πεπιεσμένου χάρτου, ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ καλάμου εἰσέρχεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν κοῖλον αὐτοῦ ἔμβολον, τὸ ὁποῖον πιέζον τὸν ἐσωτερικὸν ἀέρα ἐκτοξεύει τὸ τὴν ὀπὴν φράττον σφαιρίδιον. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ ρ. *σκλουβώνιον* = ἐμφράττω τι, ταπώνω (Ναύπακτος).

Πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἐτύμου τῆς λέξεως βοηθούμεθα ἀπὸ τὸν ἐν Ἴμβρῳ τύπον *σλοῦππους* δηλοῦντα τὸ ἴδιον πρᾶγμα, ὃ δὲ τύπος οὗτος μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὸ Λατιν. *stloppus* = πάταγος, πλαταγὴ ἢ ὅπως ὑπὸ Κ. Ε. Georges³ ἐρμηνεύεται «*der Schall der sich hören lässt, wenn man auf aufgeblasene Backen schlägt, der Klapps*».

Ἐνδιαφέρον εἶναι ὅτι καὶ εἰς τὴν Λατινικὴν παρὰ τὸν ἀρχικὸν τύπον *stloppus*, τὸν ὁποῖον διασώζει ὃ ἕξ Ἴμβρου τύπος *σλοῦππους* μαρτυρεῖται καὶ τύπος *seloppus*, κατὰ τροπὴν τοῦ *l* εἰς *s*. Ἡ τροπὴ τοῦ *l* εἰς *s* εἰς τὸ συμφωνικὸν σύμπλεγμα *ll*, ἀντίστοιχον τοῦ Ἑλλην. *τλ* εἰς τὰς *λ*. *χίτλον*, *ῥχετλον*, *ἐχέτλη*, παρουσιάζεται εἰς δύο φάσεις τῆς Λατινικῆς: 1) Τὴν παλαιότεραν, ἣ ὁποία πιστοποιεῖται ἀπὸ παραδείγματα ἀρχαῖα καθὼς τὸ Οὐμβρικὸν *phaclu*, τὸ Ὄσκιον *sakaraklum*, καὶ 2) τὴν μεταγενεστέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἀλλοίωσις παρουσιάζεται εἰς νεώτερα συμπλέγματα *ll*, προελθόντα κατόπιν ἀποβολῆς ἐνδιαμέσου φωνήεντος, καθὼς *vel(u)lus* > *veclus*, *vil(u)lus* > *viclus*, *capit(u)lum* > *capiclum*⁴. Οὕτω δὲν δυνάμεθα μετ' ἀσφαλείας νὰ γνωρίζωμεν ἂν ὁ Ἑλληνικὸς

¹ Πβ. Γ. Ν. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1,242, Μ. Φιλήντα, Γραμματικὴ σ. 101.

² Νέος Ἑλληνομνήμων 5, 410, 6, 249.

³ Κ. Ε. Georges. Ausführliches latein - deutsches Handwörterbuch.

⁴ F. Sommer, Handbuch der lateinischen Laut- und Formenlehre. (Heidelberg 1901). σ. 235 § 127.

τύπος *σκληῶππος* προέρχεται κατ' εὐθείαν ἐκ τοῦ Λατινικοῦ *scloppus* ἢ ἔτρεψε τὸ τ εἰς κ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν. Διότι ἡ τροπὴ τοῦ τ εἰς κ πρὸ τοῦ λ εἶναι γνωστὴ καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φωνητικὴν, πιστοποιουμένη δι' ἀρκετῶν παραδειγμάτων, οἷον *ἀντιῶ* > *ἀνκῶ* > *ἀνγκῶ*, *στιλβώνω* > *στικβώνω* > *σκληβώνω*, (*τεῦτλον*) > *σέφτλο* > *σέφγκλο*, *στειλύρι* > *στ'λύρι* > *σζ'λύρι*, *τυλιγάδι* > *τ'λιγάδι* > *κλιγάδι*¹, *ἀτλάζι* > *ἀκλάζι* Μύκονος, *ἀτλῆς* > *ἀκλῆς* Κρήτη κ. ἄ.²

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον δὲν γνωρίζομεν ἂν τὰ ἐκ τῆς Λατινικῆς δάνεια *ἄσπλα* (< Λατιν. *astula* < *assula*), *σίπλα* (< μεσν. *σίπλα* < Λατιν. *sil(u)la*)³ διατηροῦν τὸ κ' ἐκ δημώδους λατινικοῦ τύπου ἢ ἔτρεψαν τὸ τ εἰς κ ἀφοῦ ἐπέρασαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν.

Ἡ λέξις εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πολὺ ἔνωρίς, πιθανὸν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μεσαιῶνος, ἂν καὶ μαρτυρεῖται γραπτῶς μόνον περὶ τὰ τέλη αὐτοῦ καὶ δὴ μόνον ὑπὸ τὸν τύπον *σκληῶππος* καὶ *σκληῶπλα* ἢ, ἐσήμαινε δὲ εἶδος ὄπλου τὸ ὁποῖον δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν πῶς ἀκριβῶς ἦτο κατασκευασμένον. Πβ. Συναξάρ. γαδάρ. στ. 337 (ἔκδ. G. Wagner):

Ὁμοιάζει ἢ κοιλία τον ἔχει ἀρματοθήκη
ματζοῦκες καὶ χοιτάρια, χοιτροὸ ἀπελατίκι,
σκληῶππες, μπουμπάρδες, βόλια, δισάκκια γιομάτων

καὶ Διήγησιν Ἰω. Κανανοῦ παρὰ Λουκαγγίω ἐν λ. *σκληῶππος*: Καὶ οἱ μὲν σκάλιας ἔφερον, ἄλλοι δὲ τζόκους καὶ ἔτεροι συστάς, καὶ ἄλλοι πῦρ μετὰ μαζαλάδων, ἔτεροι δὲ σκληῶππους. Ἐς σημειωθῆ ἐν τέλει ὅτι ὁ Λουκάγγιος ἐτυμολογεῖ τὴν λέξιν οὕτω: Forte pro *σκολόπους*, *Stipites*, *spicula*.

Ἐτυμολογικῶς διάφοροι εἶναι οἱ ἐκ Κυθῆρων μαρτυρούμενοι τύποι, *στουλούπα* καὶ *στουλούπι* = τολύπη κατεργασμένου λιναριοῦ, ἄλλως *σκουλί*. Ἐδῶ εἶναι φανερὸν ὅτι ὑπόκειται τὸ ἀρχ. *τολύπη*⁴.

Ὀμούριου

Οὕτω λέγεται εἰς τὴν Βλάστην τῆς Δ. Μακεδονίας τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον.

¹ Μ. Φιλίητα, Γραμματικὴ σ. 80. Γλωσσογνωσία 2,230 σημ. 1, καὶ 3, 109.

² Πβ. καὶ τὴν τροπὴν τοῦ τ εἰς κ πρὸ τοῦ μ, οἷον *πει(ι)μέζι* > *πιζμέζ'*. Διὰ τὴν τροπὴν ὀδοντιζοῦ εἰς λαρυγγιζὸν πρὸ ὑγροῦ πβ. καὶ *ἄθλιος* > *ἄχλιος*, *θλιβερός* > *χλιβερός*, *στροφα* > *στροφά*, *φαττιρίζω* > *φαγγρίζω*. Βλ. Μ. Φιλίητα ἐνθ. ἀν. 3, 224 κξξ.

³ G. Rohlf's, Etymologisches Wörterbuch der unteritalienischen Gräzität. G. Meyer, Neugriechische Studien 3, 60, Sitzungsab. Wien. Akad. 132, 6.

⁴ X. Παντελίδου, ἐνθ. ἀν. σ. 425.

Νομίζω ότι ἡ λέξις δύναται νὰ συναφθῆ ἄδιστακτως πρὸς τὸ ἀρχ. οὖσ. *μύρτον* τὸ δηλοῦν τὸ γνωστὸν φυτὸν μυρσίνης, μυρτιά ἢ συμυρτιά. Ἡ σημασία ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἀπαντᾷ ἡ λέξις εἰς τὴν Βλάστην δὲν εἶναι νέα, διότι ἀπαντᾷ ἤδη εἰς τὸν Ἀριστοφάνην, Λυσιστρ. 1004 *ταὶ γὰρ γυναικες οὐδὲ τῶ μύρτω σιγεῖν* (= τοῦ μύρτον θιγεῖν) *ἔαντι πρὶν κα ἀπαντες ἐξ ἑνὸς λόγῳ σπονδὰς ποιώμεθα κατὰν Ἑλλάδα.* Ὁ Σχολιαστὴς ἐρμηνεύει: *τοῦ γυναικείου αἰδοίου*, μνημονεύεται δὲ καὶ ἀπὸ τοὺς μεταγενεστέρους καὶ μεσαιωνικοὺς λεξικογράφους. Βλ. Ἡσύχιον: *μύρτος* ἢ *μυρροῖνη* καὶ τὸ *γυναικεῖον αἰδοῖον* οἱ δὲ τὸ *σχίσμα τῆς γυναικός*, Σουΐδαν: *μύρτον* τὸ *σχίσμα* (=σχίσμα) τοῦ *γυναικείου αἰδοίου*, καὶ Λεξικὸν Φωτίου: *μύρτον* τὸ *σχίσμα τοῦ γυναικείου αἰδοίου*, οἱ τὸ μεταξὺ *κλειτορίς*¹. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἐνωρίς, ἤδη κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ἔγινε χοῆσις τῆς λέξεως πρὸς δήλωσιν κατ' ἀρχὰς τῆς κλειτορίδος, πιθανῶς διὰ τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸ φύλλον μύρτου καὶ κατόπιν συνεχδοχικῶς τοῦ αἰδοίου. Διὰ τὴν σποραδικὴν διάσωσιν τῆς προφορᾶς τοῦ *υ* ὡς *ου* πβ. *κυλλὸς* > *κουλλὸς*, *Κύμη* > *Κούμη*², *τύμπαρο* > *τούμπαρο*, *τύρανος* > *τούρανος*³.

Πρὸς ἐρμηνείαν τοῦ προθετικοῦ *σ* προχειρότερον εἶναι νὰ δεχθῶμεν ὅτι τοῦτο ἀνεπτύχθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν παρ' Ἡσυχίῳ ἀρσενικὸν τύπον τῆς λέξεως ἐκ συνεκφορᾶς μὲ τὸ τελικὸν τελικὸν *ς* τοῦ προηγουμένου ἄρθρου *τοὺς* ἢ τοῦ ἀριθμητικοῦ *ἕνας* ἢ καὶ ἐπιθέτων. Ἐπειδὴ ὁμως τὸ *σ* φέρεται ἀναπτυχθὲν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν πολλῶν ἄλλων οὐδετέρων, οἷον 1) μεσν. *σκαπούλιον*, *σκαραμάγγιον*, *σκαρσίον* κλπ. 2) νεοελλ. *σκαμάγγι*, *σκαρφι*, *σκούτζι*, *σπάραχνο*, *στρίξιμο*, *στρίποδο*, *στρουβέλλι*, *σγαρδέλλι*, *σγάντασμα*, *σφῆτσο* (φῦκος)⁴ κτλ., δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ εἰς τὸ οὐδ. *μύρτω* τὸ *σ* ἀνεπτύχθη χωρὶς μεσολάβησιν τύπου ἀρσενικοῦ.

σύμπεκα

Ἡ λέξις αὕτη εὐχρηστεῖ εἰς τὴν Σκῦρον ἐπιρρηματικῶς ἐπὶ ἐκκοπῆς βλαστοῦ ἀπὸ κλάδου μαζὶ μὲ τὸν φλοιὸν ὃ ὁποῖος τὸν συγκρατεῖ, π. χ. *πῆε τὸ ἔκοψε τὰ φ'τὰ* (= τὰς κληματίδας) *σύμπεκα τσαὶ μ' τύφλωσε τόσα κλήματα. μὴν κόψης τὸν κλοῦνε* (= κλῶνο) *σύμπεκα*.

Ἐνθυμούμενοι τὰ ἀνάλογα *σύροζι*, *σὺγκορμα*, *συνθέμελα* κττ., ἀναγνώ-

¹ Πβ. Χ. Χαριτωνίδου, Σύμμεικτα φιλολογικά. Ἐπιστ. Ἐπετ. Φιλοσοφ. Σχολ. Θεσσαλον. 2 (1932) σ. 358.

² Γ. Ν. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2, 278.

³ Νεοελληνικά Ἀνάλεκτα Παρνασσοῦ 2, 332.

⁴ Χ. Πατελίδου ἔνθ. ἀν. σ. 401 κέξ., Γ. Ν. Χατζιδάκι, Ἀκαδημικά ἀναγνώσματα 1, 459. Μ. Φιλήντα, Γραμματικὴ σ. 148 § 411, Γλωσσογνωσία 2, 169.

ρίζομεν ὡς πρῶτον συνθετικὸν τῆς λέξεως τὴν πρόθεσιν *σύν*. Ὡς πρὸς τὸ δευτέρον συνθετικόν, ἔχων ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ μεταγν. οὖσ. *πέκος* (Αἰολ. *πέκκος*) ἐρμηνεύεται ὑπὸ τοῦ Σουΐδα «δέρμα, κώδιον», τὸ δὲ παρὰ Νικάνδρ. Θηρ. 548 συγγενὲς *πέσκος* ἐρμηνεύεται ὑπὸ τοῦ Σχολιαστοῦ «τὸν φλοιὸν τῆς βοτάνης, ἡγουν τὸ λέπος», φρονῶ ἀδιστακτῶς ὅτι τὸ οὖσ. *πέκος* μὲ τὴν σημασίαν ταύτην, ἥτοι «φλοιὸς βοτάνης» συνετέθη πιθανῶς ἤδη εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους μὲ τὴν πρόθεσιν *σύν* εἰς τὸ ἐπίθετον **σύμπεκος*, ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθε βραδύτερον τὸ σήμερον εἰς τὴν Σκῦρον σφζόμενον ἐπίρρημα *σύμπεκα*.

φ α δ ρ ἄ λ'

Τοῦτο σημαίνει εἰς τὴν Ἰμβρον μακρὸν ξύλον, μὲ τὸ ὁποῖον μετακινουῦν τοὺς ἐντὸς τοῦ φούρνου καιομένους κλάδους πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις, διὰ τὰ πυρωθοῦν ἕξ ἴσου ὅλα τὰ μέρη του. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ ρῆμα *φαιδραλίζον* = μετακινῶ τὰ καιόμενα κλαδιά τοῦ φούρνου καὶ συνεκδοχικῶς: συνδαυλίζω. Ἡ λ. ὑπὸ τὸν τύπον τοῦτον πουθενά ἄλλοῦ δὲν μαρτυρεῖται εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ. Εἰς ἀνείρεσιν τοῦ ἐτύμου τῆς ὁδηγοῦμεθα ἀπὸ τὸν ἐν Σκῦρῳ ἀπαντῶντα τύπον *βατράλι* τὸ, δηλοῦντα σιδηροῦν ἐργαλεῖον εἰς σχῆμα Γ μὲ τὸ ὁποῖον συνδαυλίζουσι οἱ ποιμένες τὴν πυρὰν τῆς ἐστίας των. Εἶναι δὲ τὸ *βατράλι* τοῦτο οὐδὲν ἄλλο εἰμὴ τὸ Σλαβικὸν *vatrál* = πυράγρα, παράγωγον τοῦ οὖσ. *vátra* = πῦρ¹.

¹ Ὅτι ἡ λέξις ἢ δηλοῦσα τὴν πυράγραν ἦτο δυνατόν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐκ τῆς Σλαβικῆς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι καὶ ἡ λέξις *vatra* = πῦρ ἀπαντᾷ ὑπὸ τὸν τύπον *βάτρα* εἰς τὴν Μακεδονίαν, Ἡπειρον, Θεσσαλίαν, Κάρυστον τῆς Εὐβοίας κ. ἄ. ὑπὸ τὴν σημασίαν «ἐστία, τζάκι, γωνιά», εἰς τὴν Κάρυστον δὲ ἔλαβε συνεκδοχικῶς καὶ τὴν σημασίαν τῆς οἰκίας, π. χ. *αὐτὸς δὲν ἔχει βάτρα γὰ μείρη* (= εἶναι ἀνέστιος) καὶ περαιτέρω τὴν σημασίαν τοῦ νοικοκυριοῦ, τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως, π. χ. *εἶδα τὴ βάτρα σου* (= εἶδα τὴν προκοπή σου)².

² Ὁ ἐξ Ἰμβρου τύπος *φαιδραλί* προῆλθεν ἐκ τοῦ *βατράλι* διὰ μεταθέσεως τῆς ἠχηρότητος μεταξὺ τοῦ ἠχηροῦ β καὶ τοῦ ἀήχου τ. Διὰ τῆς μεταθέσεως ταύτης τὸ ἠχηρὸν β ἐτράπη εἰς τὸ ἀρθρωτικῶς ἴσον ἀλλ' ἄηχον φ, τὸ δὲ ἄηχον τ ἐτράπη εἰς τὸ ἐπίσης ἀρθρωτικῶς ἴσον ἀλλ' ἠχηρὸν δ. Τοιαύτη μετάθεσις ἠχηρότητος εἶναι γνωστὴ μεταξὺ τοῦ β καὶ τ εἰς τὸν τύπον *φαιδραλὸς* ἐκ τοῦ *βατρά*

¹ Fr. Miklosich, Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen.

² Ἡ παρ' Ἡσυχίου γλῶσσα *βάτρα*: *βάσις βασιλέως* οὐδεμίαν, τουλάχιστον ἄμεσον, σχέσιν ἔχει κατὰ τὴν γνώμην μου μὲ τὸ ἡμέτερον *βάτρα*.

τακός, ὃ ἐκ τοῦ βάτραχος, μεταξὺ τοῦ β καὶ θ εἰς τὸν ἐξ Ἀπουλίας τύπον ἀφο-
 δάω ἐκ τοῦ βοηθάω, μεταξὺ τοῦ β καὶ κ εἰς τὸν ἐκ Λέσβου τύπον φαραγόνου
 ἐκ τοῦ βαρακόνω, μεταξὺ τοῦ b καὶ κ εἰς τοὺς τύπους παράγα ἐκ τοῦ βαράκα
 καὶ Πάγειον ἐκ τοῦ βάκειον, μεταξὺ τοῦ κ καὶ b εἰς τὸν ἐκ Πάρου τύπον ἀγουπῶ
 ἐκ τοῦ ἀκκουβῶ, μεταξὺ τοῦ b καὶ τσ εἰς τὸν τύπον παλάντζα ἐκ τοῦ βιλάντσα,
 τζεπέρι ἐκ τοῦ τσεβέρι, καὶ μεταξὺ τοῦ d καὶ π εἰς τὸν ἐκ Λέσβου τύπον τίβλα
 ἐκ τοῦ δίπλα < δίπλα, μεταξὺ τοῦ d καὶ κ εἰς τὸν ἐκ Ρόδου τύπον φορταγός ἐκ
 τοῦ φορδαγός (βάτραχος), μεταξὺ τοῦ θ καὶ γ εἰς τὸν πολλαχοῦ εὐχρηστον τύπον
 θυγατέρα ἐκ τοῦ θυγατέρα, μεταξὺ τοῦ δ καὶ θ εἰς τὸν ἐκ Πόντου τύπον θίγως
 ἐκ τοῦ δίγως. Πβ. καὶ τὸ ἀρχ. γύπη (προφ. *güpe*) ἐκ τοῦ κύβη (προφ. *kübe*)¹.

Ν. Π. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

¹ Περισσότερα παραδείγματα βλέπε ἐν τῇ μονογραφίᾳ τοῦ Β. Φάβη, Μετάθεσις καὶ ἀντιμετάθεσις φθόγγων κτλ. Λεξικογρ. Δελτίον 2 (1910) σ. 84 κέξ.